

займалося відловом цих тварин та подальшим розселенням їх у інші райони Полтавської області та в Харківську область. Так, за даними звіту егерів УТМР у період з серпня по жовтень 1992 року, було відловлено для розселення в мисливські угіддя Харківської області 42 особини ондатри. У 1997 році відловлено і реалізовано в Оржицький район 50 голів ондатри, у 1998 році направили 39 голів у Машівський район, 33 особини – у Оржицький район, 8 – у Полтавський район. Пізніше ондатра з різних причин не відловлювалася.

У 2009 році за даними Диканського дослідного лісомисливського господарства, на його території, куди входить місцевість від траси Полтава – Гадяч до сіл Котелевського району (включно з руслом р. Ворскла), було відмічено 79 особин ондатри: 14 – у Диканському районі та 65 у Котелевському. Найбільше хаток тут, за нашими спостереженнями, було виявлено біля місця впадання у річку Ворскла її притоки – Добришин. Крім території, підпорядкованої Диканському дослідному лісомисливському господарству, багато ондатр є і на іншій території району, особливо біля водойм сіл Степанівка, Єлизаветівка, Чапаєвка, Кокозівка, Міжгір'я, Кратова Говтва. Біля річки Говтва на території Чапаєвської сільської ради на 100 кв. м було нараховано 12 хаток ондатри.

Отже, за статистичними даними та за результатами оригінальних досліджень, встановлено, що акліматизація ондатри у Диканському районі виявилася успішною і сучасний стан популяції тварини є стабільним.

Література

1. Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов та ін. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2006. – Т.1: А-Е. – 432 с.
2. Жизнь животных: У 7 т. / під редакцією академіка В.Є. Соколова. – Москва «Просвещение», 1989 – Т.7: Ссавці. – 560 с.
3. Екологія. Охорона природи: словник-довідник / М.М. Мусієнко, В.В. Серебряков. – Київ.: Знання, 2007. – 624 с.
4. Кобышев Н.М. География животных с основами зоологии / Н. Кобышев, Б. Кубанцев. – М.: Просвещение, 1988. – 192 с.

ОРНИТОФАУНА ПРОЕКТОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ГАДЯЦЬКИЙ» (НА ЕКОТУРИСТИЧНОМУ МАРШРУТІ В СЕРЕДНІЙ ТЕЧІЇ Р. ПСЕЛ)

Чован О.О.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Різноманітність органічного світу планети як результат довготривалої еволюції являє собою цілісну універсальну систему взаємопов'язаних складових. Існує значна кількість визначень біорозмаїття, проте їх сутність зводиться до кількох рівнів: розмаїття генетичне, видове, різноманітність угруповань (ценотичне), екосистемне, біомне, що охоплює зв'язки між різними рівнями ієрархії живих форм [1].

Нині на високих міжнародних форумах визнається, що в Україні ще збереглися такі недоторкані куточки природи і таке багатство видів тварин та рослин, яких вже не знайдеш в докiллi найбільш iндуcтpіально розвинутих захiдноєвропейських країн. В урядових i громадських колах багатьох держав велика увага зараз придiляється збереженню природної спа-

дщини і поліпшенню її стану [4]. Для орнітології дуже важливими залишаються первинні дані щодо біології та фенології диких птахів. Можливо, вони не втратять свого значення ніколи, що пов'язано не тільки з дослідженням річного циклу тварин, а і з тими змінами, які неминуче вносяться людиною. Завжди необхідно знати, які види і як пристосуються до антропогенного сусідства, а які скоріше зникнуть, ніж допустять втручання в свій ритм життя [3].

Метою даного дослідження стало вивчення видового складу птахів на території проектного регіонального ландшафтного парку «Гадяцький» (далі парку). Комплексні наукові дослідження біорізноманітності його території здійснювалися науковцями природничого факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (кандидатами біологічних наук Стецюк Н.О., Слюсарем М.В., Беседіною І.С., Гапон С.В.) у межах проектування парку. Загальна інформація про тваринний світ території, зокрема попередня характеристика орнітофауни, наводиться Слюсарем М.В. у ряді публікацій [2].

Нами проведені спеціальні орнітологічні дослідження у середній течії р. Псел у межах проектного парку під час розробки водного байдарочного екотуристичного маршруту 15-21 липня 2007 року. Маршрут передбачає проходження р. Псел по лінії населених пунктів: Бобрик, Плевисці, Дудчинці, Броварки, Сари, Малі Будища, Соснівка, Гадяч, Лисівка.

Основний метод дослідження птахів – візуальні спостереження з використанням польового бінокля з 8-кратним збільшенням. Результати спостережень занесли в спеціальний журнал, потім їх аналізували. У ході проведених досліджень нами на маршруті в даний період відмічено 74 види птахів, які належать до 63 родів, 32 родин, 11 рядів. Вони приурочені до чотирьох основних біотопів (біляводний (16 видів), лісовий (36), лучний (10), синантропний (12), що визначені основними природними комплексами (прибережно-водними та водними, широколистяно- та мішанолісовими, лучними, антропогенно зміненими). Найбільш представленим із них є лісовий, що пов'язано з межуванням лісових ценозів з руслом річки, яке є збідненим у видовому відношенні орнітофауни. Відмічалися типові представники орнітофауни відповідного біотопу, їх взаємозв'язки з іншими компонентами екосистеми, зясовувалися наслідки антропогенного впливу на стан популяцій.

Наявність на території русла річки, чисельних прируслових та заплавлених водойм (заток, проток, старорічищ) забезпечує достатню і різноманітну кормову базу для птахів біляводного фауністичного комплексу. Специфікою руслової частини р. Псел на досліджуваному відрізку є відсутність сформованих прибережно-водних рослинних угруповань, або ж вони зустрічаються локальними острівцями, не займаючи значних площ. Натомість наявні значні ділянки із стрілолистом стрілолистим та рогами – вузьколистим та широколистим. Саме це обумовлює незначну представленість у таких біотопах типових представників родів *Acrocephalus* та *Locustella*.

Наявність у межах руслової частини річки мілин, крутих берегів, масивів широколистяних та фрагментів вологих (тополевих, біловербових) лісів, близькість підходження русла річки до населених пунктів визначає вищу різноманітність орнітофауни. Фоновими видами на маршруті є: *Ardea cinerea* L., *Charadrius dubius* Scopoli., *Actitis hypoleucos* L., *Alcedo atthis* L., *Riparia riparia* L. Зрідка зустрічаються: *Egretta alba* L. (але можливе гніздування цього виду в межах проектного РЛП); *Gallinula chloropus* L.,

Fulica atra L., *Remiz pendulinus* L. (зустрічається там, де є вербові насадження; знайдено 2 гнізда цього виду); *Emberiza schoeniclus* L., *Ixobrychus minutus* L. (відмічався лише один раз в околицях с. Вельбівка на луках у прибережних заростях на невеликій водоймі), *Tringa ochropus* L. (спостерігали декілька пар, полюбає піщані береги та мілини), *Chlidonia nigra* L. (на заплавлених луках та на озері в околицях с. Вельбівка трималося декілька пар), *Panurus biarmicus* L. (візуально спостерігали лише один раз); *Cyanosylvia svecica* L. (відмічалася декілька разів в околицях с. Вельбівка біля водойми на луках); *Acrocephalus arundinaceus* L. (спостерігали декілька особин цього виду).

Заплавні та суходільні луки в межах досліджуваної території використовуються місцевим населенням як пасовища для великої рогатої худоби, деякі ділянки заплавлених лук – як сінокоси. Саме на них виявляються, насамперед, птахи лучного фауністичного комплексу. До таких відносимо також лучно-степові галявини у заплавлених лісах. Саме останні представляють собою біотопи з найбільшою видовою різноманітністю птахів. Лучні птахи надають перевагу густій високій травянистій рослинності сінокосів. Найбіднішими в орнітологічному відношенні є суходільні луки, які використовуються для випасання худоби, хоча і на них можна спостерігати досить цікаві види птахів. Видова різноманітність птахів на заплавлених та суходільних луках залежить від виду на сили прояву антропогенного чинника. Найбільш звичайними видами біотопу є: *Coturnix coturnix* L., *Merops apiaster* L., *Alauda arvensis* L., *Acrocephalus schoenobaenus* L., *Saxicola rubetra* L., *Motacilla flava* L., *Anthus pratensis* L., *Emberiza calandra* L., *Emberiza citrinella* L. Один раз лише в околицях с. Малі Будища на ділянках сінокосу відмічався *Crex crex* L. – вид, занесений до Європейського Червоного списку.

У лісових біотопах представлена найбільша видова різноманітність птахів. Звичайними видами біотопів є: *Cuculus canorus* L., *Junco torquilla* L., *Dendrocopos major* L., *Oriolus oriolus* L., *Garrulus glandarius* L., *Corvus corax* L., *Parus major* L., *Sitta europaea* L., *Erithacus rubecula* L., *Luscinia luscinia* L., *Turdus merula* L., *Turdus philomelos* Brehm., *Locustella naevia* Bodd., *Anthus trivialis* L., *Hippolais icterina* L., *Sylvia atricapilla* L., *Phylloscopus collybita* Vieill., *Phylloscopus sibilatrix* Bechst., *Fringilla coelebs* L. Серед хижих птахів досить часто спостерігали такі види: *Pernis apivorus* L., *Accipiter gentilis* L., *Buteo buteo* L. *Falco subbuteo* L. спостерігався лише один раз в околицях м. Гадяч. Зрідка відмічались також: *Columba palumbus* L., *Parus caeruleus* L., *Aegithalos caudatus* L., *Muscicapa striata* Pall., *Scolopax rusticola* L. (був відмічений дорослий птах із виводком в околицях с. Млини).

Антропогенні ландшафти представлені біотопами, які різною мірою видозмінені людською діяльністю (до них належать також і населені пункти). На таких територіях поширені переважно синантропні види, але можна спостерігати також і не характерні для населених пунктів види. На маршруті серед цієї групи птахів як фонові зафіксовані: *Ciconia ciconia* L., *Streptopelia decaocto* Frivald., *Apus apus* L., *Hirundo rustica* L., *Delichon urbica* L., *Motacilla alba* L., *Corvus cornix* L., *Pica pica* L., *Phoenicurus ochruros* Gm., *Sturnus vulgaris* L., *Passer domesticus* L., *Passer montanus* L.

Встановлено, що територія проєктованого РЛП «Гадяцький» характеризується високими показниками орнітологічної репрезентативності та унікальності. Значна частка фонових та рідкісних видів птахів виявляється і при проходженні водного екотуристичного маршруту, що складає

ресурс для розвитку спеціалізованого і наукового туризму в межах парку.

Література

1. Байрак О. М., Проскурня М. І., Стецюк Н. О., Слюсар М. В., Томін Є.Ф., Гостудим О. М. Еталони природи Полтавщини. – Полтава: Верстка. 2003. – 212 с.
2. Стецюк Н. О., Галон С. В., Беседіна І. С., Слюсар М. В. Загальні показники біорізноманітності проєктованого регіонального ландшафтного парку «Гадяцький» // Біорізноманіття, теорія, практика та методичні аспекти вивчення в загальноосвітній та вищій школі: Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. – Полтава, 2008. – С. 256-261.
3. Хлебешко В. Н., Цицюра В. К. Фенологія гніздування птахів северо-востока Житомирского Полесья. – Житомир, 1993. – 37 с.
4. http://proeco.visti.net/naturalist/ornitology/orn_008.htm